

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Islamitisch basisonderwijs in Nederland

Beemsterboer, M.M.

Citation

Beemsterboer, M. M. (2018, June 12). *Islamitisch basisonderwijs in Nederland. Islam in verandering*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/62775>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/62775>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/62775> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Beemsterboer, Marietje

Title: Islamitisch basisonderwijs in Nederland

Date: 2018-06-12

Lijst met afbeeldingen

De foto's bij de hoofdstukpagina's zijn gemaakt door Kelly Visser.

Figuur 1: Ontwikkeling van het aantal islamitische basisscholen in Nederland	45
Figuur 2: overzichtskaart islamitisch- en levensbeschouwelijk onderwijs op staatsbasisscholen in Europa.....	61
Figuur 3: Leerdomeinen en hoofdstukken uit het Vlaamse leerplan	66
Figuur 4: Overzicht onderwijsinhoud islamitisch godsdienstonderwijs Beieren	71
Figuur 5: Fragment uit het leerplan islamitisch onderwijs uit Noordrijn-Westfalen	73
Figuur 6: Indeling van hoofdstuk 5 en 6	105
Figuur 7: Overzicht locaties islamitische basisscholen per oktober 2017 ...	112
Figuur 8: Schematisch overzicht benadering respondenten en onderzoeksrollen.....	134
Figuur 9: Schematisch overzicht schoolconcepten	153
Figuur 10: Een versierd schoolgebouw voor het Offerfeest.....	164
Figuur 11: De drie doelen van godsdienstonderwijs.....	174
Figuur 12: Fragment uit de jaarplanning van een ouderraad	235
Figuur 13: Fragment uit een schoolgids over kledingcode tijdens de gymles	250
Figuur 14: Rechtmatigheid van muziek in islam op basis van al-Faruqi (1989), Halstead (1994), Bedford (2001) en Otterbeck (2012 en 2004).....	257
Figuur 15: Kinderen van het anāshīd-koor van basisschool El Boukhari, winnaars van 'The Voice of Anasheed' wedstrijd 2014-2015.....	260
Figuur 16: 'Seksuele voorlichting door ISBO'	271

Lijst met tabellen

Tabel 1: Achtergrondgegevens respondenten.....	126
Tabel 2: Achtergrondgegevens uitgesplitst naar functie (groepsleerkrachten, directeuren en godsdienstleerkrachten)	128
Tabel 3: Achtergrondgegevens scholen.....	129

Bibliografie

- Aaras, Mariam, 'Mijn zoektocht naar gelatine en halal', *Voorlichtingsbureau Halalvoeding* (2014) <<http://www.ikeethalal.nl/studentenbetoog-mijn-zoektocht-naar-gelatine-en-halal/>> [geraadpleegd 20 juni 2017].
- Aarsen, E K van, R G H Hoffius en B Verberne, *Godsdienst en humanistisch vormingsonderwijs. Onderzoek naar huidig lesaanbod en verwachte vraag* (Research voor Beleid 2007).
- Abma, T A, G F Bos en H P Meininger, 'Perspectieven in dialoog. Responsieve evaluatie van beleid voor mensen met verstandelijke beperkingen en hun omgeving', *Nederlands Tijdschrift voor de zorg aan mensen met een verstandelijke beperking* 2 (2011) 70–87.
- Adelmond, Karin, *Notitie schoolgrootte* (Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2001).
- Akou, Heather Marie, 'Interpreting islam through the internet: making sense of hijab', *Contemporary Islam* (2010) 331–346.
- Aktaran, Erdal, *Worden wie je bent. Kaders voor het identiteitsbeleid op de SIMON scholen*. (Leusden: SIMON scholen 2008).
- Aronson, Elliot, e.a., *Sociale psychologie* (Pearson Education 2007).
- Asche, Christophe, 'Islamunterricht an Schulen – Islamrat kritisiert: “Bayern hat noch viel nachzuholen”', *Huffington Post* (11 december 2014) <http://www.huffingtonpost.de/2014/12/11/islamunterricht-islamrat-bayern_n_6307626.html> [geraadpleegd 1 juni 2016].
- ter Avest, Ina, *Kinderen en God verteld in verhalen* (Boekencentrum 2003).
- Baarda, D.B., P.M. de Goede en J. Theunnissen, *Basisboek kwalitatief onderzoek* (Noordhoff 2009).
- Bakker, Cok, en Hans-Georg Ziebertz ed., *Imaginatie en de constructie van identiteit: visies op religieuze vorming* (Tilburg: Tilburg University Press 1998).
- Bal, Rasit, en İsmail Taşpınar, 'De islam in de klas: vrijheid van onderwijs in de praktijk', in: *Mensen, rechten en islam* (Amsterdam: Bulaaq 1998).
- Bearman, P., e.a., 'Bāligh', in: *Encyclopedia of Islam, Second Edition* (Leiden: Brill 2012).

- Bedford, Ian, 'The Interdiction of Music in Islam', *Australian Journal of Anthropology* 12 (2001) 1.
- Beemsterboer, M.M., 'Geloven in onderwijs. Het kennisgebied geestelijke stromingen in het Nederlands basisonderwijs', *Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid* 2 (2011) 18–31.
- , 'Heemskerkers tegen komst islamitische school?', *Leiden Islam Blog* (2014) <<http://www.leiden-islamblog.nl/articles/heemskerkers-tegen-komst-islamitische-school>> [geraadpleegd 4 december 2017].
- , *Identiteit van islamitische basisscholen (Master termpaper)* (Leiden: Universiteit van Leiden 2010).
- , 'Moslims ziek van carnaval? Dat maken zij zelf wel uit', *Leiden Islam Blog* (2013) <<http://www.leiden-islamblog.nl/articles/moslims-ziek-van-carnaval-dat-maken-zij-zelf-wel-uit>> [geraadpleegd 4 december 2017].
- Berger, Maurits, 'The Netherlands', in: *The Oxford handbook of European islam* (Oxford: Oxford University Press 2015) 158–221.
- Berglund, Jenny, *Publicly Funded Islamic Education in Europe and the United States* (Brookings 2015).
- , 'Swedish Religion Education: Objective but Marinated in Lutheran Protestantism?', *Temenos* 49 (2013) 165–184.
- Bisschop, Paul, en Mark Imandt, *De (on)mogelijkheden voor nieuwe scholen in Nederland* (SEO 2015).
- Blok, Stef, 'Bruggen bouwen. Eindrapport Commissie Blok Onderzoek Integratiebeleid' 2003–2004 (2004).
- Boeije, H.R., H. 't Hart en J.J. Hox, *Onderzoeksmethoden* (Den Haag: Boom Onderwijs 2009).
- Boiten, R G H, en F S J Stegeman van der Woerd, *Bouschrã is de naam* (Gopher 2010).
- Bolkestein, Frits, 'Integratie van minderheden moet met lef worden aangepakt', *de Volkskrant* (12 september 1991).
- van Bommel, Abdulwahid, *Islam, liefde en seksualiteit* (Amsterdam: Bulaaq 2003).
- van den Bor, Conny, 'Nederlanders vallen voor discipline op Vlaamse scholen', *Wereldroep* (2008)

- <<http://connyvandenbor.nl/2012/08/14/nederlanders-vallen-voor-discipline-op-vlaamse-scholen/>> [geraadpleegd 7 februari 2018].
- Bos, Gustaaf, *Antwoorden op andersheid: Over ontmoetingen tussen mensen met en zonder verstandelijke beperking in omgekeerde-integratiesettingen* (Proefschrift) (Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam 2016).
- ten Broeke, Lara, e.a., *Schoolkeuzemotieven. Onderzoek naar het schoolkeuzeprocess van Amsterdamse ouders* (Gemeente Amsterdam 2004).
- Brubaker, R, 'Categories of analysis and categories of practice: a note on the study of Muslims in European countries of immigration.', *Ethnic and Racial Studies* (2012) 1–8.
- Bruinessen, Martin van, *De Fethullah Gülenbeweging in Nederland* (Universiteit Utrecht 2010).
- Bucx, Freek, e.a., *Opvoeden in niet-westerse migrantengezinnen: een terugblik en verkenning* (Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau 2015).
- Budak, Bahaeddin, 'Richting, stichting en inrichting van de eerste islamitische basisschool. Een proces van af- en toe-stemmen', in: *Af en toe stemmen* (Amsterdam: Gopher 2014) 37–45.
- , 'Vijfentwintig jaar islamitisch basisonderwijs in Nederland', in: *Tussen stemmen* (Amsterdam: Gopher 2013) 89–97.
- Buitelaar, Marjo, *Van huis uit Marokkaans* (Bulaaq 2009).
- Bunskoek, Jasper, 'Scholen met geloofsovertuiging scoren beter bij eindtoets basisschool', *RTL Nieuws* (2016)
<<https://www.rtlnieuws.nl/node/2262211>> [geraadpleegd 14 december 2017].
- Carrière, Raphaëla, 'Gevoel van veiligheid. Voorwaarde om te leren', *Het Jonge Kind* 37 (2010) 12–15.
- Cense, Marianne, en Lieke van Dijk, *Laveren tussen autonomie en loyaliteit. Seksuele ontwikkeling en beleving van allochtone jongeren* (Utrecht: Rutgers 2012).
- Centraal Bureau voor de Statistiek, 'Ruim 70 procent leerlingen naar bijzonder onderwijs' (2017)
<www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/38/ruim-70-procent-leerlingen-naar-bijzonder-onderwijs> [geraadpleegd 27 februari 2018].

- Claassen, Adrie, en Lia Mulder, *Een afgewogen weging? De effecten van de gewijzigde gewichtenregeling in het basisonderwijs*. (ITS Radboud Universiteit Nijmegen 2011).
- Commissie Meurs, PO-raad, *Professionalisering van besturen in het primair onderwijs* (Utrecht: PO-raad 2013).
- Commissie voor de samenstelling van de leerplannen van de EMB en VZW Centrum Islamonderwijs Vlaanderen, *Het ontwerp leerplan basis onderwijs* (Commissie voor de samenstelling van de leerplannen van de EMB en VZW Centrum Islamonderwijs Vlaanderen 2012).
- van Dael, Andrea, en Willem Laros, 'Voorkeur Brabantse ouders voor Vlaamse scholen', *Schooljournaal* (2016) 34–35.
- Daily Sabah, 'Germany expands Islamic education as part of anti-radicalization projects', *Daily Sabah.com* (2015)
<www.dailysabah.com/europe/2015/12/15/germany-expands-islamic-education-as-part-of-anti-radicalization-projects> [geraadpleegd 22 april 2018].
- de Volkskrant, 'Recordaantal Nederlandse kinderen op Vlaamse school', *de Volkskrant* (26 maart 2014).
- Delwel, Maarten Ph, 'Engelen mijden huizen met beelden', *Migrantenstudies* (2006) 57–68.
- Demant, Froukje, *Islam is inspanning. De beleving van de islam en de sekseverhoudingen bij Marokkaanse jongeren in Nederland* (Verwey-Jonker Instituut 2005).
- Department for Education and Deployment, *The national curriculum. Handbook for primary teachers in England* (Qualifications and Curriculum Authority 1999).
- Dessing, Nathal M., *Rituals of birth, circumcision, marriage, and death among Muslims in the Netherlands* (Leuven: Peeters 2001).
- Deunk, M.I., en S. Doolaard, *Onderwijs op kleine scholen. Een systematische review naar de effecten van kleine scholen op leerlingen, leerkrachten, de school en de lokale omgeving* (Groningen: Gronings Instituut voor Onderzoek van het Onderwijs 2014).
- Dienst Onderwijs Cultuur en Welzijn Gemeente Den Haag, *Voorstel van het college inzake aanvraag tot plaatsing van nieuwe basisscholen 2014 tot en met 2016* (Den Haag: Dienst OCW Gemeente Den Haag 2013).

- Dijkstra, A.B., en Siebren Miedema, *Bijzonder gemotiveerd: een onderzoek naar de ideale school volgens dragers en vragers van confessioneel basisonderwijs* (Assen: Van Gorcum 2003).
- Distelbrink, M.J, e.a., *Opvoedebatten met migrantenvaders: een methodiekbeschrijving en -onderbouwing* (Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2015).
- Dominicus-Groot, Christina, *Een persoonlijk geloof binnen de oemma. Een studie naar religieuze overdracht en religieuze beleving bij Marokkaanse meisjes (doctoraalscriptie)* (Amsterdam: Vrije Universiteit 2000).
- Douwes, Dick, Martijn de Koning en Welmoet Boender ed., *Nederlandse moslims: van migrant tot burger* (Amsterdam: Amsterdam University Press 2005).
- Driessen, Geert, Orhan Agirdag en Michael Merry, 'Denominatie van de school, gezins- en schoolsamenstelling en onderwijsprestaties', *Pedagogiek* 37 (2017) 47-61.
- , en Jeff Bezemer, *Islamitisch basisonderwijs. Schipperen tussen identiteit en kwaliteit* (ITS 1999).
- , en Michael Merry, 'Islamic Schools in the Netherlands: Expansion or Marginalization?' 37 (2006) 201-223.
- , en ---, 'Islamic schools in three western countries: policy and procedure', *Comparative Education* 41 (2005) 411-432.
- Dronkers, Jaap, 'Een pleidooi voor precisie', *S&D* 4 (2011) 50-56.
- Dumasy, Edu, *Kwaliteitsdilemma's van islamitische scholen* (SWP 2008).
- Dupont, Joost, *Identiteit is kwaliteit* (Damon 2010).
- Duursma, Mark, 'Plan kabinet pakt discriminerend uit', *NRC* (22 juni 2004) 2.
- Duyvendak, J W, *The politics of home* (Palgrave 2011).
- Eigenfeld, Marjolein, *Islamitische basisscholen: Sinterklaas of Suikerfeest? (MA Thesis)* (Amsterdam: Universiteit van Amsterdam 2007).
- Eldering, Lotty, *Cultuur en opvoeding: interculturele pedagogiek vanuit ecologisch perspectief* (Rotterdam: Lemniscaat 2006).
- England, the Church of, *Collective Worship Guidelines for the Primary School* (the Church of England 2009).
- Entzinger, Han, en Edith Dourelijn, *De lat steeds hoger* (Assen 2008).

- Esposito, John L., Dalia Mogahed en Nicoline Nanette Alexandra Timmer, *Wie spreekt namens de islam? wat een miljard moslims werkelijk denken* (Tilburg: De Wereld 2008).
- euroislam.info, 'Islamic Education in Europe' (2009) <<http://www.euroislam.info/key-issues/education/>> [geraadpleegd 22 april 2018].
- Evers, J. C., *Kwalitatieve analyse: kunst én kunde* (Amsterdam: Boom Lemma uitgevers 2015).
- Faber, Marike, *Identity Dynamics at Play* (2012).
- al-Faruqi, Lois Lamyā', 'The shari'ah on music and musicians' (1989) 33–53.
- Fetzer, Joel S, en J Christopher Sopher, *Muslims and the state in Britain, France and Germany* (Cambridge University Press 2005).
- Franken, Leni, 'Religion and education in Germany', in: *Liberal neutrality and state support for religion* (Boston: Springer International 2016) 171–175.
- Fuchs, H., F. de Jong en J. Knappert, 'Mawlid (a.), or Mawlūd', in: *Encyclopaedia of Islam, Second Edition* (Leiden: Brill 2012).
- Gardet, L., 'Du'ā', in: *Encyclopedia of Islam, Second Edition* (Leiden: Brill 2012).
- Gelder, Lorianne van, 'Meer leerlingen op islamitische scholen Amsterdam', *Het Parool* (18 februari 2017) 3.
- Göle, N, *Islam and secularity* (Durham; London: Duke University Press 2015).
- de Graaf, Hanneke, e.a., *Seks onder je 25e* (Utrecht: Rutgers Nisso groep/SOA Aids Nederland 2005).
- , e.a., *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017* (Delft: Eburon 2017).
- , J. van Acker, en S Meijer, *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012* (Delft: Eburon 2012).
- Grimmitt, M., *Religious education and human development: the relationship between studying religions and personal, moral and social education* (McCrimmons 1987).
- van der Grinten, Jaap, *Mind the Gap: stappenplan identiteit en imago* (Boom 2004).
- Groen, Janny, en Marlena Waldthausen, 'Er is ruimte voor 70 islamitische basisscholen', *de Volkskrant* (3 november 2017) 14–15.
- Hak, Tony, 'Theorie toetsen in kwalitatief onderzoek', *KWALON* 12 (2007) 5–13.

- Halstead, J. Mark, 'Muslim Attitudes to Music in Schools', *British Journal of Music Education* 11 (1994) 143.
- , 'Muslims and sex education', *Routledge* 26 (1997) 317.
- van Hardeveld, Geurt, *Bijzonder bekwaam: keuzeprocessen van leraren voor identiteitsversterkende beroepsbekwaamheden in het protestants-christelijk basisonderwijs* (CPS 2003).
- Heemelaar, Mathieu, *Seksualiteit, intimiteit en hulpverlening informatie en communicatietraining voor sociaal-agogisch hulpverleners en verpleegkundigen* (Houten: Bohn Stafleu Van Loghum 2008).
- Helmers, H M, 'De vrijheid van onderwijs (artikel 23 GW)', in: *Overheid en onderwijsbestel: beleidsvorming rond het Nederlandse onderwijsstelsel (1990-2010)* (Amsterdam: Universiteit van Amsterdam 2011) 141-186.
- Hermans, Chris, en Theo van der Zee, *Identiteit als verhaal van de school* (Damon 2009).
- Hermans, Hubert J M, en Giancarlo Dimaggio, 'Self, identity, and globalization in times of uncertainty: A dialogical analysis', *Review of general psychology* 11 (2007) 31-61.
- , en T Gieser, 'Introductory chapter: History, main tenets and core concepts of dialogical self theory', in: *Handbook of dialogical self theory* (Cambridge: Cambridge University Press 2012) 1-22.
- Herpel, Werner, 'Islam an Schulen: Kaum Religionsunterricht für Muslime', *Spiegel Online* (26 januari 2015)
<www.spiegel.de/schulspiegel/islamunterricht-in-den-bundeslaendern-ein-ueberblick-a-1015021.html> [geraadpleegd 1 juni 2015].
- Herweijer, L J, en R Vogels, *Ouders over opvoeding en onderwijs* (Sociaal Cultureel Planbureau 2004).
- Hoot, James L., Tunde Szecsi en Samira Moosa, 'What Teachers of Young Children Should Know About Islam', *Early Childhood Education Journal* 31 (2003) 85-90.
- Ingelbrecht, Lien, Saartje Persijn en Bieke Saey, 'Zeg het aan niemand dat ik verliefd ben... Een verkennend onderzoek naar relaties en seksualiteitsbeleving bij islamitische meisjes en jonge vrouwen in Vlaanderen', *Communicatie, Informatie, Educatie (C.I.E)* (2002)

- <<http://www.cie.ugent.be/ingpersaey/>> [geraadpleegd 24 juli 2017].
- Inspectie van het Onderwijs, *Bestuurlijke praktijken in het islamitisch onderwijs* (2008).
- , *Islamitische basisscholen in Nederland. Inspectierapport, nr. 1999-2* (1999).
- , *Islamitische scholen en sociale cohesie* (2002).
- , *Islamitische scholen nader onderzocht* (2003).
- , *Jaarwerkplan 2016. Doelen en activiteiten Inspectie van het Onderwijs* (Utrecht: Inspectie van het Onderwijs 2015).
- , *Toezicht op zeer zwakke scholen in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs* (Den Haag: Inspectie van het Onderwijs 2018).
- Islamwereld.com, 'Teksten van Sound of Salaam 1997' <<http://www.islamwereld.com/sos/index.htm>> [geraadpleegd 23 februari 2018].
- Jansen, H., 'De kwalitatieve survey. Methodologische identiteit en systematiek van het meest eenvoudige type kwalitatief onderzoek', *KWALON* 10 (2005) 15–34.
- Jeldtoft, N, 'The hypervisibility of Islam', in: *Everyday lived Islam in Europe* (New York: Ashgate 2013) 23–38.
- Juchtmans, Goedroen, 'Connecting home and school. On the second generation muslim children's agency in Belgian schools' (Leuven University Press: Leuven 2014) 55–72.
- Karagül, Arslan, *Islamitisch godsdienstonderwijs op de basisschool in Nederland: theorie en praktijk in vergelijking met enkele Europese en Moslimse landen* (Centrale drukkerij UvA 1994).
- Karsten, Sjoerd, e.a., *Schoolkeuze in een multi-etnische samenleving* (SCO Kohnstamm Instituut 2002).
- Kerkyra, Erasmus, 'Greece's ruling leftists soften their secularism. Religious education in Greece', *the Economist* (2015) <<https://www.economist.com/blogs/erasmus/2015/10/religious-education-greece>> [geraadpleegd 22 april 2018].
- van Kessel, Nico, en Bas Kurver, *Verlangd basisonderwijs in Delft* (Nijmegen: ITS 2006).
- , en ---, *Verlangd basisonderwijs in Haarlem* (Nijmegen: ITS 2006).

- , en ---, *Verlangd basisonderwijs in Kanaleneiland en Overvecht* (Nijmegen: ITS 2006).
- , en Dana Uerz, *Verlangd basisonderwijs in Deventer* (Nijmegen: ITS 2008).
- Ketner, Susan, Marokkaanse wortels, Nederlandse grond. Jonge moslims over opgroeien in Nederland (dissertatie Rijksuniversiteit van Groningen, 2008).
- van Keulen, Anke, en Annemiek van Beurden, *Van alles wat meenemen: diversiteit in opvoedingsstijlen in Nederland* (Bussum: Coutinho 2010).
- Kiefer, Michael, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen* (LIT Verlag 2005).
- Kleijwegt, Margalith, *Twee werelden, twee werkelijkheden. Hoe ga je daar als docent mee om?* (2016).
- de Koning, Martijn, 'Seksualiteit en maagdelijkheid', *NEMOKennislink* (2006) <<https://www.nemokennislink.nl/publicaties/seksualiteit-en-maagdelijkheid>> [geraadpleegd 25 juli 2017].
- , *Zoeken naar een "zuivere" islam* (2008).
- van Koningsveld, P.S., *De islam: een eerste kennismaking met geloofsleer, wet en geschiedenis* (De Ploeg 1996).
- Kopmels, Tamar, en Marietje Beemsterboer, 'Professioneel omgaan met levensbeschouwelijke identiteit', in: *Verhalen vertellen en vragen stellen. Vakdidactiek Levensbeschouwing & Geestelijke Stromingen* (1ste druk; Groningen, Houten: Wolters-Noordhoff 2016) 123–146.
- Kultus, Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und, *Fachlehrplan für den Schulversuch Islamunterricht an der bayerischen Grundschule* (2004).
- ter Laan, Nina, *Dissonant voices. Islam-inspired Music in Morocco and the Politics of Religious Sentiments* (Nijmegen: CPI Koninklijke Wöhrmann 2016).
- Lakotta, Beate, 'Ist Nagellack verboten?', *der Spiegel special* (2008) 90–93.
- Landesamt für Verfassungsschutz Baden-Württemberg, *Bericht des Landesamts für Verfassungsschutz Baden-Württemberg über die Prüfung tatsächlicher Anhaltspunkte für verfassungsfeindliche Bestrebungen der Bewegung um den türkischen Prediger Fetullah Gülen* (Landesamt für Verfassungsschutz Baden-Württemberg 2014).
- Landman, Nico, *Van mat tot minaret* (VU Uitgeverij 1992).

- van Lee, Laura, e.a., *Gezocht: handboek seksuele opvoeding* (Utrecht: Rutgers Nisso groep 2005).
- Lincoln, Yvonna S., en Egon G. Guba, *Naturalistic inquiry* (Beverly Hills: Sage Publications 1985).
- Maines, David R., 'Narrative's moment and sociology's phenomena: Toward a Narrative Sociology', *The Sociological Quarterly* 34 (1993) 17-38.
- Maliepaard, Mieke, en Mérove Gijsberts, *Moslim in Nederland 2012* (Sociaal en Cultureel Planbureau 2012).
- Maréchal, B, e.a., *Muslims in the enlarged Europe. Religion and society* (Brill 2003).
- Maso, Ilja, en Adri Smaling, *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie* (Boom 2004).
- Meijer, W. A., *Traditie en toekomst van het islamitisch onderwijs* (Bulaaq 2006).
- 'Memorie van toelichting bij de Wet op het basisonderwijs' 14428 (1977) 27-66.
- Merriam, S.B., *Qualitative research and case study applications in education* (2nd ed; San Francisco: Jossey-Bass Publishers 1998).
- Merry, Michael, 'Should the State Fund Religious Schools?', *Journal of Applied Philosophy* 24 (2007) 255-270.
- Metselaar, Toine, *Een zwarte of een witte school? Een onderzoek naar de opvattingen van ouders over etniciteit bij de keuze van een basisschool voor hun kind (Doctoraalscriptie)* (Universiteit van Tilburg 2005).
- Ministerie van Binnenlandse Zaken, 'Minderhedennota' (1983).
- , 'Nota buitenlandse werknemers' (1970).
- Ministerie van Onderwijs, 'Wet op het basisonderwijs' (1985).
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 'Aantal en omvang van instellingen in het primair onderwijs - Kengetallen - Onderwijs in cijfers' (2015)
 <<https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/primair-onderwijs/instellingenpo/aantal-instellingen>> [geraadpleegd 5 augustus 2016].
- , 'Leeftijd van personeel in het primair onderwijs - Kengetallen - Onderwijs in cijfers' (2015)

- <<https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/primair-onderwijs/personeelpo/leeftijd-personeel>> [geraadpleegd 5 augustus 2016].
- , 'Toezichtkader actief burgerschap en sociale integratie', *Staatscourant* (2006) 13–18.
- Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, 'Wet op het primair onderwijs' (1998).
- Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, *Lehrplan für die Grundschule in Nordrhein-Westfalen: Islamischer Religionsunterricht* (Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen 2013).
- Muckel, Stefan, 'Islam in Germany', in: *Islam and the European Union* (Leuven: Peeters 2004) 41–78.
- Nabeel Musharraf, Muhammad, en Fatima Bushra Nabeel, 'Schooling options for muslim children living in muslim-minority countries - a thematic literature review' 3, *International Journal of Social Science and Humanities Research* (2015) 26–92.
- Nationaal Archief, *Een samenleving in beweging. Nederland tussen 1976 en 2005 in 200 trends en 100 hotspots* (Den Haag: Nationaal Archief 2016).
- Nederlandse Katholieke Schoolraad (NKSR), *De levensbeschouwelijke identiteit van het katholiek voortgezet onderwijs (Brochure A)* (Den Haag: NKSR 1989).
- Nielsen, Jørgen S, e.a., *Yearbook of Muslims in Europe* 6 (Leiden, Boston: Brill 2014).
- Onderwijsraad, *Artikel 23 grondwet in maatschappelijk perspectief* (Onderwijsraad 2012).
- Orgocka, Aida, 'Perceptions of communication and education about sexuality among Muslim immigrant girls in the US', *Sex Education* 4 (2004) 255–271.
- Otterbeck, Jonas, 'Music as a useless activity: conservative interpretations of music in Islam', *Zed* (2004) 11–16.
- , en Anders Ackfeldt, 'Music and Islam', *Contemporary Islam* 6 (2012) 227–233.
- Pels, Trees, 'De generatiekloof in allochtone gezinnen: mythe of werkelijkheid?', *Pedagogiek* (2000) 1–9.

- , *Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland* (1998).
- , 'Oratie: Opvoeden in de multi-etnische stad', *Pedagogiek* (2010) 211-235.
- , e.a., *Pedagogiek Dar al-Hudaa: een analyse van de pedagogiek van islamitisch onderwijs van de Stichting alFitrah* (Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2016).
- , en Froukje Demant, 'Islam en gender bij Marokkaanse jongeren in Nederland', *Pedagogiek* 26 (2006) 157-171.
- , en Marjolijn Distelbrink, *Waardenopvoeding in diversiteit. Het begint met een gesprek* (Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving 2017).
- , --- en Lisette Postma, *Opvoeding in de migratiecontext* (Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/NWO 2009).
- , Gülşen Doğan en Halim El Madkouri, *Pedagogiek in moskee Ayafofya* (Verwey-Jonker Instituut/FORUM 2006).
- , Fadoua Lahri en Halim El Madkouri, *Pedagogiek in moskee Al Wahda* (Verwey-Jonker Instituut/FORUM 2006).
- , --- en ---, *Pedagogiek in moskee Othman* (Verwey-Jonker Instituut/FORUM 2006).
- Pépin, Luce, *Teaching about religions in European school systems* (Alliance Publishing Trust 2009).
- Phalet, Karen, en Jessika ter Wal, *Moslim in Nederland* (Sociaal en Cultureel Planbureau 2004).
- Prantl, Heribert, 'Islamunterricht an allen deutschen Schulen – wichtig und richtig', *Süddeutsche Zeitung Online* (2016)
<www.dailysabah.com/europe/2015/12/15/germany-expands-islamic-education-as-part-of-anti-radicalization-projects> [geraadpleegd 1 juni 2016].
- Rath, Jan, Kees Groenendijk en Rinus Penninx, 'The recognition and institutionalisation of Islam in Belgium, Great Britain and the Netherlands', *Journal of Ethnic and Migration Studies* 18 (1991) 101-114.
- Raven, Wim, *Leidraad voor het leven: de tradities van de profeet Mohammed* (Amsterdam [etc.]: Bulaaq [etc. 1995).
- Redactie Telegraaf, 'Moslimkinderen zaal uit vanwege muziek', *De Telegraaf* (15 april 2017)

- <<https://www.telegraaf.nl/nieuws/125646/moslimkinderen-zaal-uit-vanwege-muziek>> [geraadpleegd 24 april 2018].
- Redactie VBS, 'Wat zegt de politiek over artikel 23?' 1 (Themanummer Onderwijsvrijheid), *VBS* (2017) 10–11.
- van Reenen, Daan, 'The Bilderverbot. A new survey', *Der Islam* 67 (1990) 27–77.
- Ricoeur, Paul, *Oneself as another* (Chicago: Chicago University Press 1992).
- Roald, Anne Sofie, *New Muslims in the European context: the experience of Scandinavian converts* (Boston: Brill 2004).
- Roede, E., *Zelfstandigheid en mondigheid, ook op islamitische basisscholen* (SCO-Kohnstamm Instituut 2002).
- Saldaña, Johnny, *The coding manual for qualitative researchers* (3de druk; Los Angeles, California; Londen: SAGE 2016).
- Sat1Bayern, 'SPD: Staalicher Islamunterricht gegen Radikalisierung', *Sat1Bayern Online* (2015) <www.sat1bayern.de/news/20151123/spd-staatlicher-islamunterricht-gegen-radikalisierung/> [geraadpleegd 1 juni 2016].
- Scheunpflug, Annette, 'Non-governmental religious schools in Germany – increasing demand by decreasing religiosity?', *Comparative Education* 51 (2015) 38–56.
- Schimmel, Annemarie, *Het islamitische jaar: kalender en feesten* (Baarn: Ten Have 2003).
- Schreiner, Peter, en Reinhold Boschki, 'What children need', *British Journal of Religious Education* 26 (2004) 33–44.
- Schrover, Marlou, 'Pillarization, multiculturalism and cultural freezing', *BMGN - Low Countries Historical Review* 125 (2010) 329–354.
- Schussman, Aviva, 'The legitimacy and nature of Mawlid al-Nabi. Analysis of a fatwa', *Islamic law and society* 5 (1998) 214–234.
- Shadid, W.A., en P.S. van Koningsveld, *Islam in Nederland en België. Religieuze institutionalisering in twee landen met een gemeenschappelijke voorgeschiedenis*. (Peeters 2008).
- , en ---, 'Islamic Primary Schools', in: *Islam in Dutch society: Current developments and future prospects* (Kampen: Kok Pharos 1992) 107–123.
- , en ---, 'Islamic Religious Education in the Netherlands', *European education* 38 (2006) 76–88.

- , en ---, *Muslims in Nederland* (Bohn Stafleu Van Loghum 1997).
- Smaling, Adri, 'Generaliseerbaarheid in kwalitatief onderzoek', *KWALON* 14 (2009) 5–12.
- Smaling, Adri, en Fijgje de Boer, *Benaderingen in kwalitatief onderzoek* (Boom Lemma 2011).
- Smit, Frederik, Geert Driessen en Jan Doesborgh, *Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs. Tussen wens en realiteit* (Nijmegen: ITS Radboud Universiteit Nijmegen 2005).
- Solgun-Kaps, Gül, 'Islamischer Religionsunterricht in Bayern', in: *Islamische Religionspädagogik zwischen authentischer Selbstverortung und dialogischer Öffnung* (Frankfurt am Main 2011) 513–524.
- Speelman, Gé, 'Continuity and Discontinuity in Conversion Stories', *Exchange* 35 (2006) 304–335.
- Stichting Islamitisch Primair Onderwijs, *Identiteitsbeleid SIPO* (Breda: Stichting Islamitisch Primair Onderwijs 2012).
- Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond, 'Islamitisch Godsdienst Onderwijs', <http://www.spior.nl/> <<http://www.spior.nl/igo/>> [geraadpleegd 1 juli 2016].
- , *Jaarverslag 2014* (Rotterdam: Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond 2014)
<<http://www.spior.nl/wp-content/uploads/2013/02/Jaarverslag-2014-definitief.pdf>> [geraadpleegd 14 december 2017].
- Sulaiman, Adibah, Ezad Azraai Jamsari en Noorsafuan Che Noh, 'Islamic Environment in Child Development According to the Views of Imam al-Ghazali', *Mediterranean Journal of Social Sciences* 5 (2014) 33–39.
- Transcriptiesysteem in het Arabisch (Midden-Oosten studies, Faculteit der Geesteswetenschappen, Universiteit Leiden 2014)
<<http://media.leidenuniv.nl/legacy/transcriptie-arabisch-1.pdf>> [geraadpleegd 16 april 2017].
- Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015*, 31 293, nr. 226 (2015) [geraadpleegd 27 februari 2017].
- Väth, Birgit, 'Interkulturell – interreligiös – dialogisch. Anspruch und Wirklichkeit einer Islamischen Religionspädagogik' (Frankfurt am Main: Peter Lang 2011) 267–286.

- Veiligheidsdienst, Binnenlandse, *De democratische rechtsorde en islamitisch onderwijs. Buitenlandse inmenging en anti-integratieve tendensen* (Ministerie van Binnenlandse Zaken 2002).
- Veinguer, Aurora Alvarez, e.a. ed., *Islam in education in European countries* (Waxmann 2009).
- van Velzen, Boudewijn, en Frans de Vijlder, *Een verleden heb je, de toekomst moet je maken! Eindverslag van het project “Kwaliteit Islamitisch Onderwijs” (KIO)* (Amersfoort: ISBO 2012).
- Vereniging Nederlandse Gemeenten, ‘Stichten van scholen in het primair en speciaal onderwijs’, <https://vng.nl/> (2009)
 <<https://vng.nl/onderwerpenindex/onderwijs/onderwijshuisvesting/stichten-van-scholen-in-het-primair-en-speciaal-onderwijs>> [geraadpleegd 22 april 2018].
- Verhoeven, Monique, AMG Poorthuis en Monique Volman, *Exploreren kun je leren. De rol van onderwijs in de identiteitsontwikkeling van leerlingen* (Amsterdam: Universiteit van Amsterdam 2017).
- Verkuyten, Maykel, *The Social Psychology of Ethnic Identity* (Psychology Press 2004).
- Vermeulen, Hans, en Rinus Penninx, *Immigrant integration: the Dutch case* (2000).
- Verrips, Pieter, ‘De politieke partijen over de vrijheid van onderwijs’ (2017)
 <<http://www.vrijheidvanonderwijs.nl/politiek.php>> [geraadpleegd 4 januari 2018].
- Veugelers, Wiel, Machteld Derriks en Ewoud de Kat, *Aandacht voor geestelijke stromingen in het Openbaar Onderwijs* (Instituut voor de Lerarenopleiding Universiteit van Amsterdam i.s.m. SCO-Kohnstamm Instituut en Universiteit voor Humanistiek 2004).
- de Vijlder, F, en G de Jager, ‘Meervoudige publieke verantwoording in het onderwijs’, in: *Publieke verantwoording: regimes van inzicht en rekening bij de uitvoering van publieke taken* (Amsterdam: Boom 2005) 185–214.
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, *Statistisch jaarboek van het Vlaams Onderwijs 2016-2017* (2016)
 <<http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/statistisch-jaarboek-van-het-vlaams-onderwijs-2016-2017>> [geraadpleegd 14 december 2017].

- Wassenberg, Sabine, *Kinderlogica: filosoferen op een multiculturele school* (Rotterdam: Lemniscaat 2017).
- van de Wetering, Stella, en Arslan Karagül, *Zoek kennis van de wieg tot het graf* (Garant uitgevers 2013).
- de Wolff, A., *Typisch Christelijk? Een onderzoek naar de identiteit van een christelijke school en haar omgeving* (Kok 2000).
- Wursten, Dick, 'Godsdienstles op school. Tussen identiteit en openheid', *Kerkmozaïek* 31 (2010) 4-6.
- 'Zeeuws-Vlaanderen gaat de concurrentie aan met de Belgen', *Omroep Zeeland* (2017)
<<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/100981/Zeeuws-Vlaanderen-gaat-de-concurrentie-aan-met-de-Belgen>> [geraadpleegd 7 februari 2018].

Trefwoordenregister

- achterstandsleerlingen, 45
actief burgerschap, 186, 192
anonimiteit van de respondenten,
119, 138
Arabisch, 236
artikel 23, 78, 79
beeldende vorming, 251
begrenzing van het onderzoek, 108,
109, 110
behoefte aan islamitisch onderwijs,
59, 60, 78, 79, 80, 82
benoemingsbeleid, 191, 211, 213, 217,
218, 225
bewegingsonderwijs, 248, 250
bewust geen enkele vorm van
religieus onderwijs, 58
bijzonder onderwijs, 79
Bolkestein, Frits, 38, 42
boomstructuur, 142, 143, 144
Budak, 23
buurt, contact met de, 47, 81, 163,
186, 188, 190, 204, 207, 210, 220,
225
Carnaval, 168
coderen, 140, 141
attribuut code, 140
auto code, 141
open code, 140
sub code, 141
thematische code, 141
corporate identity strategy. *Zie*
identiteit
dansen, 248
de Wolff, Anneke, 98
deductieve analyse, 144
definitie van schoolidentiteit, 102
Dialogical Self Theory. *Zie* identiteit
dimensies van schoolidentiteit, 103
levensbeschouwelijke dimensie,
160, 162, 181, 182, 223
maatschappelijke dimensie, 183,
184, 192, 193
onderwijskundige dimensie, 247,
275
organisatorische dimensie, 220
pedagogische dimensie, 228, 273,
275
directeur, 172, 196, 198, 199, 200, 201,
202, 204, 205, 207, 208, 209, 214,
215, 217, 221, 223, 224, 225, 272,
273
diversiteit onder moslims, 47
dramatische vorming, 248
Driessen en Bezemer, 23
Dumasy, 23
educatief doel, 253
eerste generatie, 33, 41
Faber, Marike, 101
Fortuyn, Pim, 42
gebed (*salāt*), 162, 167, 174, 175
geboortedag van de Profeet. *Zie*
mawlīd
geestelijke stromingen, 62, 76
gesloten schoolconcept, 152, 153,
155, 180, 184, 190, 191, 192, 193,
196, 211, 213, 221, 223, 225, 240,
241, 254, 258, 267, 273, 276
gewenste identiteit, 104, 208, 274

gewichtenregeling (2006), 45
 godsdienstig vormingsonderwijs
 (GVO), 77
 godsdienstleerkracht, 165, 171, 172,
 173, 196, 197, 198, 199, 200, 201,
 202, 204, 205, 206, 217, 223, 225,
 271
 godsdienstles, 58, 63, 64, 69, 70, 72,
 74, 171, 173, 174, 175, 177, 178,
 179, 180, 197, 224
 groepsidentiteit. *Zie* identiteit
ḥadīth, 176, 179, 251, 254, 257
 halfgestructureerde interviews, 92
 handen schudden, 178, 236, 245
 Hirsi Ali, Ayaan, 42
 homoseksualiteit, 245, 263, 267, 269,
 270, 275
 hoofddoek
 verplichten, 49, 50, 191, 237
 vrije keuze, 42
 humanistisch vormingsonderwijs
 (HVO), 77
 idem-pool, 99, 100
 identiteit, 93
 corporate identity strategy, 104
 Dialogical Self Theory, 97
 groepsidentiteit, 95
 social identity theory, 95
 identiteitscommissie, 170, 172, 204,
 205, 206, 207
 inductieve analyse, 144
 integratie met behoud van eigen
 identiteit, 32, 33, 37
 ipse-pool, 99, 100
 islamitisch godsdienstonderwijs op
 aanvraag (IGO), 35, 36, 77, 78
 islamitisch onderwijs
 België, 63, 64, 66, 67, 68, 75
 Duitsland, 69, 70, 72, 74, 75, 76
 islamitische institutionalisering, 34,
 38
 islamitische privéscholen, 60
 Islamitische Schoolbesturen
 Organisatie (ISBO), 44, 113, 114,
 120, 121, 122, 124, 205, 234, 254,
 270
 islamitische uitingsvormen, 36, 41,
 154
 jaren '00, 31, 44
 jaren '60, 30
 jaren '70, 30, 32, 33
 jaren '80, 30, 31, 33, 36, 37, 44
 jaren '90, 31, 37, 38, 39
 jaren 2000, 43
 kerndoelen, 252, 258, 275
 Kerst, 168
 kledingcode, 237, 238, 240, 250
 gebed, 238
 hoofddoek, 237
 kinderen, 238
 mannen, 237
 nagellak, 239
 vrouwen, 237
 Koningsdag, 167
 Koningssspelen, 169, 208
koranverzen. *Zie* sūra
 kwaliteitsmaatregelen
 analytische inductie, 145
 intercodeursbetrouwbaarheid,
 145
 open houding, 144
 peer debriefing, 145
 levende wezens, verbod op het
 afbeelden van, 251, 252, 253
 foto's, 258
 school- en pasfoto's, 252

levensbeschouwelijk onderwijs, 55
     Denemarken, 59, 60
     Duitsland, 58
     Groot-Brittannië, 56, 59
     Ierland, 57
     Zweden, 56
     Zwitserland, 58
 maatschappelijk debat over
     islamitisch onderwijs, 18
 maatschappelijke context, definitie
     van, 107
mawlid, 49, 50, 165, 166, 167, 224
 Moederdag, 167, 168
 monoreligieus christelijk onderwijs,
     57
 multireligieus onderwijs, 55
 muziek, 237, 254, 255, 258
 Muziek, 255
 muzikale vorming, 254, 258, 260
     anāshid, 257, 259, 260
     instrumenten, 261
 non-respons, 117
 Offerfeest (*'īd al-Aḏḥā*), 163
 omgang tussen seksen, 230
 Onderwijs in allochtone levende
     talen (OALT), 45, 173
 Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur
     (OETC), 32, 173
 onderzoeksrollen, 133, 134
 ontzuiling, 34
 open schoolconcept, 152, 154, 155,
     179, 184, 186, 187, 190, 191, 193,
     197, 199, 211, 219, 221, 223, 225,
     240, 241, 246, 258, 266, 271, 273,
     276
 opvoedingsidealen, 231
     veranderen, 275
     verandering, 41
 ouderbetrokkenheid, 243
 pragmatisch schoolconcept, 153, 184,
     223
 PVV, 187
ramadān, 163, 164, 174
 regiofunctie, 243
 relevantie voor het onderwijs, 20
 Ricoeur, identiteitstheorie van, 99
 rituele wassing (*wudū'*), 175
 scheiding tussen kerk en staat, 34
 schoolbestuur, 203, 204
 schoolconcept, 153, 197
 schoolkeuzemotieven moslimouders,
     82, 83
 segmenteren, 139
 segregatie, 30, 31, 42, 45, 154
 seksen scheiden, 191, 232, 234, 240,
     248, 249, 275
 seksuele diversiteit, 246, 262, 269,
     270, 271
 seksuele norm, 249, 262, 275
     opvoedingsidealen, 262
     verschuift, 263
 seksuele voorlichting, 262, 264, 265,
     266
     'Dokter Corrie', 267
 Shadid en Van Koningsveld, 22
 Sinterklaas, 168, 171, 223, 237
 smeekbede (*du'ā*), 162, 175
 sociaal-constructivisme, 89
 sociaal-wenselijkheid, 92, 136
 social identity theory. *Zie* identiteit
 Suikerfeest (*'īd al-Fiṭr*), 163
sūra, 175
 tendens richting een meer open
     schoolconcept, 155, 181, 225
 triangulatie, 90
 tweede generatie, 40

uitnodiging tot deelname aan het
onderzoek, 115
Vaderdag, 167, 168
veiligheid, gevoel van, 241, 244, 275,
276
veranderen
opvoedingsidealen, 241
vergelijkbare gemeente, 38, 46
verinnerlijking van islamitische
waarden, 41
verjaardagen, 168, 169, 237
verzadiging, punt van, 117
vrijheid van inrichting, 78
vrijheid van richting, 78
vrijheid van stichting, 78
weerstand tegen moslims/islam, 42
werkelijk beleefde identiteit, 105, 274
Wet op het basisonderwijs (WBO)
1992, 38, 44
wetenschappelijke relevantie, 21
Wilders, Geert, 42
zwemles, 248